

Prof. Dr. BAYRAKTAR BAYRAKLI

ADALET

DESTEK YAYINLARI: 1727
ARAŐTIRMA 383

BAYRAKTAR BAYRAKLI / ADALET

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon DıŐ Tic. A.Ő.
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk AkŐun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergöl
Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır
Editör: Cansu Poyraz Karadeniz
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: Sedat Gösterikli
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Samet Ersöz-Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Destek Yayınları: Mart 2023
Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-441-870-9

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 NiŐantaŐı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukk.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

Prof. Dr.
BAYRAKTAR BAYRAKLI

Allah Kâinatı Akıl İçin Yarattı,
Adalet İçin Yıkacaktır.

İÇİNDEKİLER

BAŞLAMADAN	7
GİRİŞ	9
I. BÖLÜM: İLAHİ ADALET	15
A- DÜNYEVİ ADALET	17
1. Yaratmada Adalet	17
2. Adalet ve Özgürlük	24
3. Adalet ve Bilgi	58
4. Adalet ve Farklılıklar	62
5. Mühlet Tanımak	71
6. Zorluğun Yanında Kolaylığı Yaratarak	83
7. İmtihan Ederek	87
8. Amelleri Kaydederek	93
9. Verdiği Sözde Durmak	95
10. Bütün Canlılarla İlgilenir	103
11. Hak Edene Vermesi	106
12. Suç ve Günah Ferdidir	116
13. Güce Göre Sorumluluk	118
14. Cezalandırarak	119

B- UHREVİ ADALET	144
1- Sorgulama.....	149
2- Egemenlik	158
3- Cezalandırmak	177
4- Adaletle Hükmeder	188
II. BÖLÜM: BEŞERİ ADALET	197
1- Adaletin Kimyası.....	201
2- Adalet ve Anayasa.....	206
3- Adalet ve Hukukun Temizlenmesi.....	212
4- Emanet, Ehliyet ve Adalet.....	218
5- Adaleti Savunanların Görevleri	225
6- Kadın ve Çocuklara Adalet	239
7- Adalet ve Ekonomi	248
8- Adalet ve Eğitim.....	250
9- Adalet, Suç ve Ceza.....	255
BİTİRİRKEN	259

BAŞLAMADAN

İnsanlığın en çok muhtaç olduğu değerlerden biri AKIL, diğeri BİLGİ, bir diğeri de ADALET'tir. Akıl olmadan bilgi, her ikisi olmadan adalet olamaz. O nedenle sıralamayı bu şekilde yaptık. Aslında kitabımızın adını şu anlamda koymak istedik: "Allah bu kâinatı akıl için yarattı, adalet için yıkacaktır." Çünkü kâinatı yıkıp ahirette mutlak adaleti gerçekleştirecektir. Demek ki kâinat akıl uğruna yaratılmıştır. Bu ne anlama gelmektedir? Yüce Allah kâinatı insan için yaratmış, yani insan, akıl taşıdığı için, onun uğruna yaratmıştır. Bu noktadan hareket ederek şunu söyleyebiliriz: Akıl uğruna âlemler kurulmuştur.

Ama Yüce Allah, adalet uğruna kâinatı yıkıp ahiret âlemini kuracaktır. Bunun delilini kitabın içinde bulacaksınız. Demek ki "adalet" uğruna âlemler yıkılıp âlemler kurulmaktadır. Peki o zaman adalet, akıldan üstün olmuyor mu? Olmuyor, çünkü adaletin kimyasındaki ana element/unsur/parça akıldır. Akıl olmadığı yerde adalet olmaz. Adaletin çiğnendiği yerde akıl çiğnenmektedir. Adaleti yaralayanlar akılı yaralamaktadırlar. Zalimler önce akılı yaralar, sonra adaleti yaralayıp zulüm yaparlar. Onun için şunu söyleyebiliriz: Zalimlerin akıldan zorları vardır.

Göztepe/Kadıköy

GİRİŞ

Bu kitabın konusunu şu ayetlerle ifade edebiliriz: “Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanacak, amel defterleri ortaya konulacak. Peygamberler ve tanıklar getirilecek. Aralarında adaletle hüküm verilecek ve onlar hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır. Herkese, yaptığıнын karşılığı eksiksiz ödenecektir. Allah, onların ne yaptıklarını en iyi bilendir.” (Zümer, 69-70)

Delile, şahide, eyleme/amele göre hüküm verilmesi anlamına gelen adaleti anlatmak, konumuz olmaktadır.

Her zaman olduğu gibi Kuran’ı ve sünneti esas aldık. Yorumlama metodunu kullandık ve ilahi gözlükle bakmaya çalıştık. Şimdi adaletle ilgili kavramları ele alabiliriz.

ADALET: Burada adaletin sadece kavramsal boyutunu ele alacağız. Bu kelime “eşit tutmak” anlamına gelmektedir. Bütün insanları eşit tutmak, onlara eşit muamele yapmak, haklarını sarf ettikleri emeğe göre eşitleyip vermek, bir şeyden yararlanmak için halka eşit fırsat vermek, mesela eğitim fırsatı vermek adalettir. Mesela; Hucurât Suresi’nin 9. ayetine göre, iki tarafın arasını bulurken, onları barıştırmak adaletli davranmak, yani birinin hakkını çiğnememek, öbürünü tutmamak, eşit anlamda muamele yapmaktır. O zaman adalet, barışı ayakta tutan en büyük güç olmaktadır, diyebiliriz. Eşit muamelede bulunmak anlamına gelen adalet, barışı gerçekleştirme ile kendinin bir güç

olduğunu hissettiriyor ve varlığını sürdürüyor. Fakat adaletin “eşit” tutmak anlamının ters bir davranışa kaynaklık ettiğini de Kuranda görüyoruz:

“...Bunca delilden sonra hakikati inkâr edenler başka güçleri/varlıkları Rableri ile denk tutuyorlar.” (En’âm, 150)

Her iki ayetin son kelimesi adalet’ten türemiş *ya’dilun*’dur. Bu kelime, eşit tutmak, şirk koşmak anlamına gelmektedir. Herhangi bir varlığı, nefsinin, ideolojiyi tanıyı edinerek Allah’a eşitlemek, ona denk tutmak, yani şirk koşmak anlamını ifade etmektedir. Eşit olmayanları eşit tutmak anlamındaki şirk, zulüm olmaktadır. Adalet kelimesinin *adile* kalıbı zulmetmek anlamına gelmektedir. Adalet kelimesi “fidye” anlamına da gelmektedir. (Bakara, 48, 123)

Neml Suresi’nin 60. ayetinde “sapkınlık” manasını ifade etmektedir.

İ’tidal kalıbı da orta olmak, uçlara kaçmamak, mutedil olmak demektir.

KİST: Oran adaleti anlamına gelmektedir. Yaptığı işe göre hakkını vermektir. Bilmeyenle bileni, çalışanla çalışmayanı, üretenle üretmeyi bir tutmayıp herkese hak ettiğini vermektedir. Hucurât 9’da belirtildiği gibi, kavga eden iki grubun arasını bulurken, haklı olanla olmayanı bularak muamelede bulunmak demektir.

Bu ayette her iki kavram, yani adalet ile *kıst* beraber kullanılmaktadır. Adalet isim kalıbında, *kıst* ise fiil kalıbında yer almaktadır. “*Kıst*” kelimesinin özel bir anlamı da vardır; “tevhit inancı” demektir. “De ki: Rabbim tevhidi emretti.” (A’râf 29) Bu ayetteki “tevhit” olarak manalandırdığımız kelime “*kıst*”tır. *Kıst*’a tevhit inancı manasını veren İbn Abbas’tır. Hakkı olana hakkını vermek *kıst* denen adalettir. Allah’ın hakkı da O’nu birlemektir.

MİZAN: Terazî, tartmada kullanılan gramlar, adalet manalarına gelmektedir. Kökü ise *vezn*'dir. Bir hizaya getirmek, tartmak, ölçme-tartma aleti, insanın akıl ve endişesi anlamlarını ifade etmektedir.

“Göğü yükseltti ve mizanı/ölçüyü koydu. Sakın terazide haksızlık etmeyiniz/ölçüyü bozmayınız. Ölçüyü adaletle tutunuz ve eksik tartmayınız.” (Rahman, 7-9)

“Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam tutunuz, tartıyı da doğru teraziyile yapınız. Böylesi daha iyi ve sonuç olarak da daha güzel olacaktır.” (İsrâ, 35)

“Tartıları ağır gelenler, mutlu bir yaşam içerisinde olacaklardır. Fakat tartıları hafif gelenler ise, onların da yeri Haviye'dir.” (Karia, 6-9) Mü'minûn 102-103. ayetlerde de aynı anlamda geçmektedir. “Tartıları” ifadesinden “amelleri” anlamalıyız. Ahirette amellerin bir ağırlığı olacaktır. İyi amellerin ağırlığı cennete; iyi amellerin hafifliği ise cehenneme götürecektir.

HAK: “Allah, adaletle hükmeder...” (Mü'min 20) buyururken, ayetin bu kısmında bizim adalet dediğimiz kelime “*hak*”tır. *Kada* fiili de “hükmeder” demektir. Aslında ayete biraz daha derinden bakarsak, “Allah hak iledir”, “Hak ile yürür”, yani adil-dir, adaletle hükmeder anlamlarını görebiliriz. Hakkı açıklamak adalet; hakkı gizlemek de zulümdür. Bakara Suresi'nin 146. ayetini inceden bir analiz yaparsak bu neticeye ulaşabiliriz. Böylece insan haklarına saygı duymak, onları incitmemek, onları yerine getirmelerine engel olmamak adalettir, diyebiliriz. İşte o zaman *hak* ile adalet kavramları iç içe girmektedir. Haklar adaletin kimyasındaki ana elementler/unsurlar/parçalar olmaktadır.

KADER: Bu kelimenin pek çok anlamı vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: İsim kalıbında “değer”, fiil kalıbında “değerlendirmek” demektir. Kamer Suresi'nin 49. ayeti ile bağlantılı

olarak “ölçü” anlamına gelmektedir. Güç anlamına da gelmektedir. Mübarek, şeref, azamet manaları da vardır. Daraltmak, eksiltmek manalarının tümü “adaletle” bağlantılıdır. Bu bağlantıları şöyle kurabiliriz: Yüce Allah, kullarının amellerini değerlendirerek hükmünü verecektir. Değerlendirmek ölçmek demektir. Yüce Allah’ın, kullarının amellerini ölçüp değerlendirerek adaleti gerçekleştirmeye gücü yeter. Adaletin sana şeref kazandırır. Adalet zulmün alanını daraltır. Onun içindir ki adaleti öne çıkarmanın uğruna Yüce Allah Kuran’ı Kadir Gecesi’nde indirmeye başlamıştır.

Kader kelimesi aynı zamanda kanun anlamına da gelmektedir. Kanun yani hukuk olmadan adaleti gerçekleştirmek imkânsız denecek kadar zordur.

VASAT: Bakara Suresi’nin 143. ayetinde “vasat ümmet” olarak geçmektedir. Bu kelimeye “orta millet” manası verildiği gibi “adil millet” manası da verilmektedir. Böylece vasat’ın adalet anlamına geldiği ifade edilmiş olmaktadır. Bu anlamda ayete şöyle mana vermemiz mümkündür: “Sizi adil bir toplum yaptık.” (Bakara, 143)

Ama ayete şöyle mana da verilmektedir: “Sizi orta noktada olan bir ümmet yaptık.” Biz burada şu soruyu sorabiliriz: Hangi mana öne çıkmalıdır?

Bu sorunun cevabını ayetin devamından alabiliriz: “Tüm insanlığa şahitler olasınız, elçi de size şahit olsun diye...” Şahit kelimesini, insanların sorunlarını çözmek anlamına alabiliriz. O zaman “vasat” kelimesine “adil” manasını vermemiz mümkün olacaktır. Adalet, tarafsız olmayı gerektirir. Onun için, uçlara kaçmadan ortada olmak gerekiyor.

Kalem Suresi’nin 28. ayetinde “akıllı” anlamından “onların en akıllıları” denmektedir. Bu manayı Bakara Suresi’nin 143. ayetine getirirsek şöyle mana verebiliriz: “Sizi zihnen dengeli, makul,

yani aklını kullanan bir ümmet yaptık.” Zaten aklını kullana-
mayan, zihnen dengeli olamayan adil olamaz.

Bu kelime Mâide 89’da “orta halli” manasında ekonomik anlamda geçmektedir. Adiyât Suresi’nin 5. ayetinde de “içine girmek, dalmak” anlamına gelmektedir. Kısaca bu kavramı ahlaki manada alırsak “ifrat ve tefrite kaçmayan topluluk; insanların problemlerini çözecek kadar yetişmiş eğitilmiş, donanımlı, adil bir toplum; şahsiyet psikolojisi alanında makul ve zihnen dengeli insanların oluşturduğu bir toplum” şeklinde açıklayabiliriz. Yüce Allah, “adil ümmet” ifadesini kimin için kullanmaktadır? Bakara Suresi’nin 143. ayetine göre bu soruyu cevaplandırırız, Müslümanlar için kullandığını söyleyebiliriz. Ayette geçen *küm* zamiri “sizi” demektir; o da Müslümanları ifade etmektedir.

MÜSAVAT: Enfâl Suresi’nin 58. ayetine gidersek, orada *seva* kelimesini görürüz. Bu kelime eşitlik, denge, adalet anlamına gelmektedir. Müsavat da eşitlik demektir. Adaletin olduğu yerde eşitlik ve denge vardır. Dengeleri bozulmuş bir toplumda adalet olmaz. Eşitliğin yok olması adaletin yok olması demektir. Şimdi, yukarıda rakamını verdiğimiz ayete dönebiliriz. “Bir toplumun ihanet etmesinden korkarsan sen de aynı şekilde onlarla yaptığın antlaşmayı onlara at; çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.” (Enfâl, 58) Bizim “aynı şekilde” diye tercüme ettiğimiz kelime *seva*’dır. İşte bu kelime “eşit, denge, adalet” manalarına gelmektedir. Olduğu gibi ortada, düzlük manalarına gelen bu kelimenin bulunduğu bu ayetteki manasını Ferrâdan alarak Kurtubi şöyle manalandırmaktadır: “Adalet üzere kendilerine antlaşmalarını bozduğunu bildir.” Bu ayeti Hz. Peygamber açıklarcasına şöyle der: “Bir toplumla arasında antlaşma bulunan kimse, antlaşmanın zamanı sona erinceye kadar antlaşmanın ne bir düğümünü çözsün ne de bağlasın. Ama karşı

taraf antlaşmayı bozarsa, kendisi de onlara karşı antlaşmayı bozar.” (Ebu Davud, *Cihad*, 152; Tirmizi, *Siyer*, 27)

Hadiste geçen “düğüm”, antlaşmanın maddesi demektir.

Bu girişten sonra ilahi adaleti ele alacağız. Ardından beşeri adaleti açıklayacağız.

I. BÖLÜM
İLAHİ ADALET

İlahi adaleti ele alınca, kâinatı yaratmasındaki ölçü, denge, işleyiş tarzındaki adaletten başlamak gerekiyor. İlahi adaleti öncelikle, Dünyevi ve Uhrevi olmak üzere iki kısma ayırmayı uygun görüyoruz.

A- DÜNYEVİ ADALET

1. Yaratmada Adalet

Yüce Allah'ın dünyevi adaletini, "yaratma"dan başlatmak istiyoruz. İlahi yaratmada mükemmellik vardır. Mükemmellik de adaletin kimyasında yer alan bir element, bir unsur, bir parça olmaktadır. Mükemmel bir yaratış, mükemmel bir düzen, mükemmel bir iş, mükemmel bir karar yani hüküm, adaletin hamurunu anlatmaktadır.

"Dağları yerinde cansız gibi durur görürsün. Oysa onlar bulutların geçişi gibi geçerler. Bu, her şeyi sağlam yapan/mükemmel yaratan Allah'ın sanatıdır. Doğrusu O, yaptıklarınızdan haberdardır." (Neml, 88)

Mükemmellik bakımından, Allah'ın yaratması bir sanattır. Biz buna ilahi sanat da diyebiliriz. En küçük canlıdan alıp, en büyük galaksilere kadar her varlıkta, her cisimde, her oluşumda görebileceğimiz mükemmellik, ilahi adaletin dışa vurmuş somut halidir.

İlahi yaratmanın mükemmel olabilmesi için ve de adalete dönüşmesi için ölçü şart olduğundan, Kamer Suresi'nin 49. ayetinde şu esası koyar: "Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık."

Bu ayeti şu şekilde açıklayabiliriz:

Yaratmadan kasıt maddi yaratma ise, Yüce Allah'ın tabiat-taki tüm bileşimleri, elementleri, biyolojik varlıkları bir ölçü içinde yarattığı anlamına alabiliriz. Havadaki, sudaki gazların bileşimini “ölçü” ile yaratmıştır. Tüm canlıların maddi yapısındaki sistem bir “ölçü” ile yaratılmıştır. Hücrelerin yapısından organlara, oradan vücudun tamamına varıncaya kadar her şeyde hem yapısal hem de işleyiş bakımından bir ölçü vardır.

Gök cisimlerinde, Güneş Sistemi'nde her şeyin hem yapısında hem de aralarındaki çekim kanununda bir ölçü vardır. Güneş'in ışığında ve Dünya'ya yaklaşımında veya uzaklaşmasında bir ölçü vardır, bu ölçünün bozulmasının, Dünya'yı ve diğer gezegenleri ne hale getireceğini düşünürsek, ölçünün önemi ortaya çıkacaktır. İşte Yüce Allah her şeyi bir ölçü ile yarattığını söylerken, yaratılış kanununun ölçü içinde gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

“Yüce Allah her şeyi bir kader ile yaratmıştır” derken şuna da işaret edilmiş olabilir: Şeftali ağacına şeftali, armut ağacına armut ürünü verme; yılan yılan davranışı, aslana aslan davranışı, insana da insan davranışı sergileme kaderi verilmiştir. Onlar bu kaderin dışına çıkamazlar, ama insan, insan olmanın kaderinin dışına çıkıp ölçüyü kaybettiği için sapıklık içindedir. O kaderini yakıp kül ettiği için, kendi kaderi olmayan cehennem gitmektedir. Cehenneme yüzüstü sürünüp gitmek, insanın kaderi değildir ve olmamalıdır. Ama insanın kaderi cennete gitmektir. Biyolojik yapının genleriyle oynandığında nasıl ölçü bozulup da biyolojik yapı kendi kaderini kaybederse, manevi yapımızın genleriyle de oynanamaz. Kâfir, bu manevi yapının genleriyle oynadığı için, ölçü ve dengeyi bozduğundan cehennem hak etmektedir.

Bundan hareket edersek şunu söyleyebiliriz: Yüce Allah, insanın iç âleminde de psikolojik yapısında da bir ölçü koymuştur.

Akil, gönül ve nefis bu ölçülere göre çalışacaktır. Oradaki ölçü ve denge bozulmamalıdır. Bu iç ölçü ve dengeler sistemi ahlakta da vardır ve olmalıdır. Kuran hem iç ölçü ve dengeler sistemini korumak hem de davranışta, yani ahlaktaki ölçü ve dengeleri sağlamak için gelmiş bir kitaptır. Davranışlardaki ölçü ve dengeler, ahlaktaki ölçü ve dengeleri temin edecektir.

Yüce Allah, kendi yaratışındaki ölçüden niçin bahsetmektedir? Sorunun cevabını Sebe' 11 ile verebiliriz: “Dokumasını ölçülü yap.” Yüce Allah, Hz. Davut'a bu emri verirken, tüm insanlığa, yaptığı her işte, ürettiği her malda, özellikle sanayide ölçülü olmasını, ölçüyü kullanmasının zorunluluğunu bir ilke olarak bırakmaktadır. Teknolojide ölçü, imalatta ölçü derken, parçayı anıp bütünü kastetme kuralınca, her işimizde ölçülü olmanın önemine vurgu yapmaktadır. Sebe' 11'in devamında “İyi işler yapın” dendiğine göre, ölçülü işin, iyi iş olacağına işaret edilmektedir, diyebiliriz.

Netice olarak diyebiliriz ki, Yüce Allah'ın yaratma kanunundaki ölçü dikkate alınrsa, imana kolaylıkla gidilebilir. Kâinatın düzenindeki ölçü onun sanatsal yönünü de oluşturmaktadır. Kâinatın maddi yapısındaki ölçüyü ahlaka, manevi yapımıza yansıtmanız eğitimin kalitesini belirleyecektir.

Genel yaratmadan özel yaratma diyebileceğimiz insanın yaratılışına inerek, şu ayete gitmemiz gerekiyor. “Andolsun insanı en güzel biçimde yaratırız.” (Tin, 4)

İnsanı mükemmel bir varlık olarak yaratması Yüce Allah'ın adaleti gereğidir.

Burada insanın doğası, yaratılışı ve fitratı ele alınmaktadır. İnsanın yaratılışının ikiboyutlu olarak görülmesi gerekiyor. Bir boyutu biyolojik yapısıdır. Biyolojik yapısı gereği, canlıların en güzeli, en donanımlısı olduğu anlaşılmaktadır. Vücut organları ve bu organların bir araya gelmesi, bağlantıları ile oluşan beden yapısı en güzeli temsil etmektedir.